

ПРАВОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НОРМОТВОРЕННЯ

УДК 340.12:341.171(4):342.7

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.6.1>

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ ЄС ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Арабаджи Наталя Борисівна,

orcid.org/0000-0002-6927-4188

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету**Івасюк Василь Валерійович,**

orcid.org/0009-0002-2275-8560

аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету

Стаття присвячена комплексному теоретико-правовому дослідженню антропоцентризму як фундаментальної основи правових цінностей Європейського Союзу та ключового чинника трансформації сучасних правопорядків. У роботі обґрунтовано, що сучасний етап розвитку європейської інтеграції характеризується переходом від інституційно-економічної моделі до аксіологічної парадигми, де людина, її гідність та основоположні права стають центральним критерієм легітимності наднаціонального права. Авторами проаналізовано еволюцію установчих документів Європейського Союзу – від Римських договорів до Лісабонського договору, що дозволило виявити динаміку нормативного закріплення гуманістичних ідеалів.

Особлива увага приділяється порівняльному аналізу конституційного досвіду держав-членів (Франції, Італії, Німеччини, Польщі) та Швейцарії. Розкрито зміст доктрини «конституційної ідентичності» на прикладі рішень Федерального конституційного суду Німеччини, які встановлюють «гарантію вічності» для антропоцентричних цінностей. Досліджено механізми впливу правових цінностей Європейського Союзу на національні правові системи через принципи примату, прямої дії та євролояльної інтерпретації.

У контексті євроінтеграційних прагнень України акцентовано на необхідності глибокої модернізації вітчизняного правопорядку. Досвід Польщі визначено як найбільш релевантний для української практики адаптації *acquis communautaire*. Особливо розглянуто виклики для реалізації принципу толерантності та захисту прав людини в умовах воєнного стану, що потребує розроблення концепції «захисної демократії». Зроблено висновок, що антропоцентрична трансформація є не лише вимогою вступу до Європейського Союзу, а й об'єктивним процесом гармонізації національного права з універсальними стандартами світової цивілізації.

Ключові слова: антропоцентризм, правові цінності ЄС, Лісабонський договір, конституційна ідентичність, трансформація правопорядку, людська гідність, верховенство права, європейська інтеграція, *acquis communautaire*, судова практика, конституційний контроль, права людини.

Arabadzhy Natalia, Ivasiuk Vasyl. Anthropocentrism of EU legal values as a factor in the transformation of the modern legal system

The article is devoted to a comprehensive theoretical and legal study of anthropocentrism as the fundamental basis of the legal values of the European Union and a key factor in the transformation of modern legal orders. The paper substantiates that the current stage of European integration is characterized by a transition from an institutional and economic model to an axiological paradigm, where the human being, human dignity, and fundamental rights become the central criteria for the legitimacy of supranational law. The authors analyze the evolution of the EU founding documents – from the Treaties of Rome to the Treaty of Lisbon, which allowed for identifying the dynamics of the normative consolidation of humanistic ideals.

Particular attention is paid to a comparative analysis of the constitutional experience of member states (France, Italy, Germany, Poland) and Switzerland. The content of the doctrine of "constitutional identity" is revealed through the example of the decisions of the Federal Constitutional Court of Germany, which establish an "eternity guarantee" for anthropocentric values. The mechanisms of the influence of EU legal values on national legal systems through the principles of primacy, direct effect, and Euro-loyal interpretation are investigated.

*In the context of Ukraine's European integration aspirations, the emphasis is placed on the need for a profound modernization of the national legal order. Poland's experience is identified as the most relevant for the Ukrainian practice of adapting the *acquis communautaire*. The challenges for the implementation of the principle of tolerance and the protection of human rights under martial law are separately considered, which requires the development of the concept of "militant democracy". It is concluded that anthropocentric transformation is not only a requirement for EU accession but also an objective process of harmonizing national law with the universal standards of world civilization.*

Key words: *anthropocentrism, EU legal values, Treaty of Lisbon, constitutional identity, transformation of legal order, human dignity, rule of law, European integration, *acquis communautaire*, judicial practice, constitutional review, human rights.*

Актуальність теми. Становлення суверенної української держави на початку 90-х рр. ХХ ст. ознаменувалося вибором євроінтеграційного курсу як пріоритетного напрямку міжнародної діяльності та правового реформування. Процес наближення вітчизняного законодавства до *acquis* ЄС, попри свою всеосяжність, характеризувався природною зумовленістю. Це пояснюється генетичною єдністю української та загальноєвропейської правових культур. Історичний внесок українських правників і громадських діячів у формування європейського правового дискурсу підтверджує належність України до спільної ціннісної та нормативної матриці європейської цивілізації.

Трансформація національного правопорядку України відбувається в умовах безпрецедентних загроз державній незалежності, що не перешкоджає дотриманню державою принципів міжнародного права. Пріоритетність реалізації євроінтеграційного вектора, підтверджена отриманням статусу держави – кандидати на членство в ЄС, потребує невідкладної адаптації внутрішнього законодавства до *acquis communautaire*. Поточний етап

державотворення ставить перед уповноваженими суб'єктами низку стратегічних завдань: від оновлення нормативно-правового базису національної безпеки до розроблення правових механізмів післявоєнної відбудови та підвищення рівня правосвідомості суспільства.

Аналіз дослідження. В українській юридичній науці дослідження впливу європейських цінностей на національний правопорядок набуло особливої гостроти в контексті сучасних державотворчих процесів та євроінтеграційних прагнень. Вітчизняна доктрина, представлена фундаментальними працями С. Головатого, Н. Оніщенко й О. Скакун, послідовно обстоює тезу про необхідність модернізації українського права на засадах антропоцентризму, що корелюється із загальноєвропейським вектором розвитку. Учені акцентують увагу на тому, що рецепція правових цінностей ЄС є не просто формальним наближенням законодавства (апроксимацією), а глибокою трансформацією взаємин у трикутнику людина – суспільство – держава. Сучасні українські дослідники інтегрують надбання таких учених, як L. Garlicki й András Sajó, для

обґрунтування нових механізмів судового захисту прав людини, що відповідають вимогам європейського правокультурного простору та забезпечують утвердження верховенства права в умовах глобальних викликів.

На міжнародному рівні трансформація правопорядку крізь призму антропоцентризму стала предметом ґрунтовного аналізу в межах європейського конституціоналізму кінця XX – початку XXI ст. [2, с. 10]. Провідні західні правознавці, зокрема J.H. Weiler, A. von Bogdandy та K. Lenaerts, обґрунтували перехід від суто інституційної моделі ЄС до ціннісно орієнтованої системи, де людська гідність і фундаментальні права особи виступають основоположним критерієм легітимності наднаціонального права. У працях A. Peters, G. de Búrca та M. Kumm доводиться, що антропоцентричні цінності ЄС виконують роль каталізатора «конституційної конвергенції», змушують національні правопорядки адаптувати власні доктрини до високих стандартів людиноцентризму. Дослідження N. Walker і A. Stone Sweet додатково підкреслюють, що цей вплив не є суто нормативним, а має глибокий аксіологічний характер, змінюючи саму ідентичність європейського правового простору [12].

Доктринальне осмислення правових цінностей в Україні демонструє їхню фундаментальну роль у трансформації сучасного правопорядку. Дослідження сутнісних характеристик аксіологічного базису права виходить за межі суто юридичного аналізу, охоплює соціокультурні та політологічні аспекти. Вагомий внесок у формування методології дослідження цінностей, їхньої типології та механізмів впливу на державні інститути зробили провідні науковці, зокрема А. Крусян, М. Савчин, О. Марцеляк, В. Копійка, О. Кресін. Їхні розробки закладають підґрунтя для переосмислення національного законодавства крізь призму європейських стандартів людиноцентризму.

Виклад основного матеріалу.

У сучасній юриспруденції спостерігається плюралізм підходів до дефініції та типологізації категорій «правова цінність», «конституційна цінність» та «соціально-правова цінність». Аксіологічний підхід

дозволяє розглядати право не лише як регулятивний інструментарій, а і як самостійне соціальне благо. У цьому контексті важливо розмежувати «цінність права» (його суспільну значущість) і «правові цінності» (конкретні ідеали й механізми). Отже, правові цінності постають як сукупність засобів, що гарантують безпеку особи, забезпечують визначеність її статусу та реалізацію справедливості. Фундаментальні природні права людини та демократичні принципи є ядром цієї системи, перетворюючись на основні принципи права: свободу, рівність, мир і безпеку.

Класифікація правових цінностей за критеріями абстрактності, спеціалізації та цивілізаційної приналежності висвітлює складну архітектуру сучасного правопорядку. Органічна двореєстровість цінностей (ідеали та компроміси) знаходить свій прояв у закріпленні прав людини як фундаментального базису, що інтегрує ідеалістичні концепції в реальній юридичній практиці. Утвердження природно-правової парадигми, де центральне місце посідає людина, її життя та гідність, детермінує процес конвергенції різних правових систем. Це дозволяє розглядати антропоцентричні цінності не лише як моральні орієнтири, а як дієвий механізм модернізації національних правопорядків на засадах універсалізму.

Правові цінності (свобода, правопорядок, безпека) розглядаються дослідниками як своєрідні «універсалії», що концентрують у собі найвищі здобутки людської цивілізації. Їхня багатомірність і універсальний характер дозволяють їм пронизувати всі сфери суспільного буття, перетворюючись на об'єкти стратегічних інтересів особи, держави та міжнародних інституцій. Усвідомлення ідеологічної природи цих чеснот дозволяє трактувати їх як соціальне благо, без якого неможливе існування суб'єктів права. В антропоцентричному вимірі такі цінності є не просто ідеями, а життєво важливими механізмами, що забезпечують стабільність і розвиток як національних, так і глобальних правопорядків.

Доктринальне розуміння цінності у праві дозволяє трактувати її як ключовий показник спроможності правової

системи відповідати загальнолюдським інтересам. Ціннісна шкала виміру є гарантом збереження сутності права, забезпечує його роль як засобу досягнення соціальної справедливості. Без залучення аксіологічного інструментарію неможливо повноцінно розкрити специфіку правової природи, адже функції та принципи права набувають своєї логічної завершеності лише через призму системи цінностей, орієнтованої на захист прав і свобод людини.

Трансформація сучасного правопорядку на засадах європейської правової традиції актуалізує роль толерантності як універсальної правової цінності. Вона впроваджується в соціальне буття через право як цивілізований регулятор, забезпечує конструктивну взаємодію між суб'єктами політичних відносин і захист від дискримінаційних практик. Як практичний принцип толерантність сприяє збереженню ідентичності людини у глобалізованому світі. Проте варто зауважити, що в умовах збройної агресії та дії воєнного стану застосування цього принципу зазнає об'єктивних обмежень, що потребує окремого правового й етичного аналізу в межах концепції захищеної демократії.

Варто відмітити, що дослідження правової природи сучасних викликів підтверджує, що попри динаміку соціальних процесів, ядро фундаментальних цінностей залишається константним. Поняття «людська гідність» та «право на життя» формують аксіологічний фундамент, який визначає напрям розвитку правової доктрини [6, с. 177]. Права людини в цьому контексті розглядаються як форма практичної реалізації правових цінностей, що глибоко вкорінені у правосвідомості та культурі суспільства. Сучасний науковий дискурс фіксує своєрідне коливання «маятника» між державним інтересом (цілісністю системи) та індивідуальною свободою (антропоцентризмом). Оптимальна модель правопорядку вбачається в синтезі цих орієнтирів із залученням ширшого ціннісного спектра – універсальних і глобальних правових цінностей, що забезпечують єдність світового співтовариства.

Фундаментальна категорія свободи розглядається як аксіологічне осердя

права, зумовлене антропоцентричною природою людської особистості. У юридичному дискурсі свобода відображає правомірну можливість індивіда діяти на власний розсуд у межах правового поля, реалізуючи потенціал відповідальної суб'єктності. Саме через інституціалізацію свободи як наріжного принципу конституціоналізму відбулося формування сучасного європейського правопорядку. Вона трансформувалася з абстрактного ідеалу в дієвий механізм правового розвитку, що структурує взаємини в межах міжнародних правових систем і сучасних демократичних інституцій.

Аксіологічний вимір ідеї миру у праві розкривається через категорію суспільного блага, що досягається шляхом гармонізації та справедливого врівноваження суперечливих інтересів. Мир розглядається не лише як дипломатичний статус міждержавних відносин, а як якісний стан соціуму, за якого деструктивні конфлікти долаються через правові процедури. У контексті антропоцентричної парадигми ідея миру стає невід'ємною від принципів справедливості та порядку, адже вільний розвиток особистості можливий лише в урегульованому середовищі, де право виступає гарантом солідарності та недопущення насильства як засобу вирішення спорів.

Варто наголосити на іманентній взаємозалежності фундаментальних правових цінностей, серед яких мир, свобода, справедливість, права людини та верховенство права формують єдиний аксіологічний комплекс [4, с. 366]. У сучасному глобалізованому просторі значущість цих орієнтирів є визначальною для розуміння природи права як такого. Це зумовлює необхідність переосмислення сутнісних характеристик національних правових систем, правопорядку ЄС та міжнародного права крізь призму порівняльного правознавства, що дозволяє виявити універсальні алгоритми їхнього функціонування та взаємодії [5, с. 310].

Зазначена теоретична взаємозалежність аксіологічних категорій знаходить своє прагматичне втілення в інституційній архітектурі Європейського Союзу. Саме аналіз цілей, завдань та принципів цього наднаціонального утворення

дозволяє розкрити те, як абстрактні ідеали трансформуються у функціональну компетенцію.

Аналіз цілей, завдань та принципів будь-якого міждержавного об'єднання дозволяє розкрити його сутнісний зміст і специфіку предметно-функціональної компетенції. Європейський Союз, як унікальне наднаціональне інтеграційне утворення, ґрунтується на спільних аксіологічних засадах, що детермінують розвиток автономної системи права ЄС. Феномени «європейської інтеграції» та «наднаціональності», що еволюціонували з моменту заснування Європейських співтовариств, постають безпрецедентними для сучасного регіонального правопорядку. Вони акумулюють інтелектуальні та нормативні надбання держав-членів, формують особливу правосуб'єктність ЄС, яка інтегрує політико-правові та соціально-економічні стандарти в єдину цілісну систему [9, с. 90].

Еволюція установчих актів Європейського Союзу відображає процес утвердження гуманістичних ідеалів як основи наднаціонального правопорядку. Якщо Римський договір акцентував увагу на солідарності та процвітанні як передумовах економічного єднання, то Єдиний європейський акт 1986 р. суттєво розширив цей базис, імплементував положення про пріоритет прав людини та демократичних цінностей. Особливе значення мало закріплення свободи та рівності як засадничих елементів європейської ідеї. Це заклало фундамент для переходу від «Європи ринків» до «Європи цінностей», де інтеграційні процеси розглядаються крізь призму гарантування міжнародної безпеки та забезпечення гармонійного розвитку людської особистості.

Найбільш виразно антропоцентричний вектор розвитку ЄС окреслено в положеннях Маастрихтського, Амстердамського та Лісабонського договорів [14]. Маастрихтський договір не лише підтвердив відданість верховенству права та демократії, а й заклав інституційні підвалини європейської ідентичності через запровадження спільного громадянства та концепції «простору свободи, безпеки й справедливості». На особливу увагу заслуговує Лісабонський дого-

вір (2009 р.), який здійснив «аксіологічний прорив», нормативно закріпив у ст. 2 вичерпний перелік цінностей: від поваги до людської гідності та прав меншин до плюралізму й гендерної рівності. Визнання Хартії основоположних прав ЄС рівноцінною за юридичною силою установчим договорам остаточно трансформувало людину з об'єкта економічного регулювання на центрального суб'єкта правопорядку Союзу [13].

Визнання людини центральним суб'єктом правопорядку Союзу формує новий стандарт, який стає обов'язковим орієнтиром для країн, що прагнуть інтеграції. Для України цей процес імплементації цінностей пройшов шлях від декларативного визнання до конкретних зобов'язань, набувши особливої правової значущості після отримання статусу держави-кандидатки у 2022 р. Це накладає на вітчизняну правову систему зобов'язання щодо глибинної трансформації на засадах антропоцентризму та європейського правового стандарту.

У дослідженні системи цінностей українського конституціоналізму А. Крусян обґрунтовує пріоритетність тих аксіологічних категорій, що формують телеологічну основу конституційних принципів [6, с. 218]. У науковому доробку Н. Шаптали та низки інших учених підтримується аналогічний підхід, де антропоцентричний базис – людина та її правова свобода – визнається центральною ланкою в ієрархії конституційних цінностей поряд із демократією та верховенством права [11, с. 17].

Під конституційними цінностями варто розуміти систему засадничих постулатів, які формують ціннісно-сміслову ядро правосвідомості та публічно-владної діяльності. Їхнє функціональне призначення полягає в забезпеченні наступності правопорядку та стабільності правової системи. Доктринальна класифікація дозволяє структурувати ці цінності за рівнями, як-от:

- фундаментальний рівень: універсальні цінності, що визначають тип правової ідеології та цивілізаційну приналежність держави;

- модельний рівень: специфічні орієнтири, зумовлені обраною конституційною моделлю правового регулювання;

– нормативний рівень: цінності, що об'єктивуються через національну систему джерел конституційного права;

– інституційний рівень: засади, що структурують конституційний лад через механізми легітимації влади та судового конституційного контролю.

Попри універсальність європейського вектора, антропоцентрична трансформація правопорядку не є уніфікованим процесом. Вона набуває унікальних форм у національних конституційних актах, що зумовлено історико-культурною специфікою держав

У межах порівняльного правознавства актуалізується дослідження варіативності ціннісних орієнтирів у національних конституційних актах. Прикладом самобутньої аксіологічної моделі є Франція, де на конституційному рівні первинно задекларовано пріоритет природних прав людини та принципів суверенітету. Юридична конструкція французької демократії базується на інтеграції класичних ідеалів (*liberté, égalité, fraternité*) із практичними механізмами народовладдя. Конституційні приписи встановлюють чіткий ціннісний ценз для суб'єктів політичного процесу (партій і об'єднань), вимагають від них суворого дотримання засад демократичного устрою, що підкреслює активний характер захисту конституційного ладу [14, с. 1675].

Італійський досвід демонструє перехід до соціально орієнтованого конституціоналізму, де праця та солідарність постають як провідні державотворчі цінності. Конституційні приписи Італії встановлюють розгалужену систему пріоритетів: від захисту мовних меншин до прагнення до міжнародного правопорядку, заснованого на мирі. Натомість Конституція Бельгії відображає специфіку правового регулювання складних поліетнічних суспільств, висуває на перший план цінності федеративного устрою та територіальної автономії. Це підтверджує тезу про те, що кожна національна система, попри спільний європейський фундамент, формує власну ієрархію цінностей, зумовлену історико-правовим контекстом.

Швейцарський конституціоналізм демонструє унікальний синтез національної ідентичності й універсальних ціннос-

тей. Конституційні приписи Конфедерації детермінують діяльність держави через призму публічного інтересу та верховенства права, де остання виступає не лише легітимацією, а й межею владних повноважень [8, с. 45]. Орієнтація на загальний добробут, культурне розмаїття та внутрішню згуртованість свідчить про глибокий антропоцентризм системи, де права народу та безпека країни нерозривно пов'язані з етичними категоріями сумлінності та справедливості. Такий підхід забезпечує сталість правопорядку навіть поза формальними інтеграційними об'єднаннями, підтверджує універсальність принципів демократичної правової держави.

Еволюція європейського правопорядку детермінувала внесення суттєвих коректив до конституційного дизайну низки європейських держав. Процес «європеїзації» національних конституцій (на прикладі Словаччини, Румунії, Італії) став юридичним інструментом виконання інтеграційних зобов'язань, що охоплюють не лише економічні, а й фундаментальні ціннісні складники. Конституційна практика Словацької Республіки є репрезентативною в частині визнання примату обов'язкових актів ЄС, що фактично трансформує традиційне розуміння законодавчої ієрархії. Окрім того, делегування повноважень міжнародним організаціям колективної безпеки, закріплене на конституційному рівні, підтверджує готовність держав до солідарної відповідальності за дотримання демократичного порядку та глобального миру.

Становлення наднаціонального правопорядку ЄС розглядається як результат глибокої інтеграції національних правових масивів, що базується на спільній системі координат. Важливим елементом цієї архітектури є не лише розмежування компетенцій (через субсидіарність) та забезпечення ієрархічності норм (через примат і пряму дію), а й аксіологічна взаємодоповнюваність різноманітних правових культур. Кінцевою метаморфозою європейської інтеграції постає інноваційна модель демократії, яка переносить центр тяжіння на людину та громадянське суспільство [10, с. 115]. У цій парадигмі демократизація інституцій ЄС

й еволюція європейської правової культури є взаємопов'язаними процесами, що спрямовані на утвердження суб'єктності особи в межах цілісного європейського конституційного простору.

У межах дослідження трансформації правопорядку на особливу увагу заслуговує польська модель «європеїзації» права як найближчий аналог для українських державотворчих процесів. Системність польських реформ базувалася на неухильному дотриманні копенгагенських критеріїв: демократизації, верховенстві права й інституційній прозорості. Конституційна реформа 1997 р. стала нормативним фундаментом для сталого розвитку, забезпечивши належну правову основу для делегування повноважень наднаціональним структурам [7, с. 188]. Ефективність польського досвіду полягає в комплексній взаємодії всіх гілок влади та громадянського суспільства, що привело до мінімізації корупційних ризиків і успішної адаптації *acquis communautaire*. Цей приклад доводить, що отримання статусу члена ЄС є не фіналом, а етапом безперервного процесу вдосконалення правової держави.

Німецький досвід конституційного контролю став визначальним для балансування між пріоритетом права ЄС та збереженням національних правових засад. У рішенні щодо Лісабонського договору Федеральний конституційний суд Німеччини наголосив, що існують ядерні цінності, які не підлягають відчуженню навіть на користь наднаціональних структур. З використанням застереження про «вічність» орган конституційної юрисдикції захистив правову природу держави, де людська гідність (ст. 1) є недоторканим орієнтиром. Така юридична позиція корелює з положеннями самого Лісабонського договору (ст. 4 (2)) щодо поваги до національної ідентичності держав-членів. У результаті було вироблено алгоритм, за якого розвиток наднаціонального правопорядку не може суперечити фундаментальним правам і свободам, що становлять онтологічну основу національної конституції [13].

Висновки. У підсумку проведеного дослідження можна констатувати, що

аксіологічний базис Європейського Союзу постає складною, багатоаспектною системою, пізнання якої потребує застосування синергетичної методології та комплексного юридичного інструментарію. Еволюційна траєкторія правових цінностей від Римських договорів до Лісабонської реформи засвідчує неухильну трансформацію ЄС у наднаціональний правопорядок, де людиноцентризм стає визначальним вектором. Вплив цих цінностей на національні системи держав-членів і кандидатів на вступ детермінує процеси глибокої модернізації законодавства та конвергенції правових стандартів. Досвід провідних європейських демократій (Німеччини, Польщі, Італії) підтверджує ключову роль органів конституційної юрисдикції як гарантів ціннісної гомогенності європейського правового простору, що є стратегічно важливим орієнтиром для України у процесі її інституційної інтеграції.

Доведено існування діалектичного взаємозв'язку між національними та наднаціональними правовими стандартами. З одного боку, кращі здобутки національного конституціоналізму стають підґрунтям для формування загальноєвропейських актів; з іншого – процес європейської інтеграції детермінує необхідність конституційної модернізації держав-членів та кандидатів на вступ. Така трансформація забезпечує гармонізацію національних правопорядків із принципами ЄС, де конституційні цінності виступають фундаментом для захисту прав людини та сталого функціонування інститутів громадянського суспільства.

Процес європейської інтеграції детермінував суттєву модернізацію конституційного дизайну та правових систем держав – членів ЄС, що супроводжувалося інтенсифікацією діяльності ключових інститутів публічної влади. Досвід Польщі, Угорщини, Італії та Німеччини свідчить про засадничу роль органів конституційної юрисдикції в системній імплементації засадничих цінностей Спільноти. Особливого значення набуло дотримання стандартів тлумачення норм відповідно до *acquis communautaire*, що стало обов'язковим елементом національної судової практики. Для України

цей досвід є релевантним орієнтиром у контексті реформування правоохоронної та судової систем, підвищення відповідальності державних органів і впровадження ефективних антикорупційних механізмів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Договір про Європейський Союз від 7 лютого 1992 р. (у редакції Лісабонського договору від 13 грудня 2007 р.). *Офіційний вісник Європейських Співтовариств*. 2007. С. 306. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Заєць А. Правопорядок в Україні: теоретико-методологічні засади формування в умовах європейської інтеграції. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія»*. Серія «Юридичні науки». 2023. Т. 11. С. 3–11.
3. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Козюбра М. Верховенство права: українська модель та європейські стандарти : монографія. Київ : Дух і Літера, 2024. 456 с.
5. Оніщенко Н., Сунічук М. Правова система України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних викликів : монографія. Київ : Вид-во Ін-ту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2023. 380 с.
6. Крусян А. Сучасний український конституціоналізм : монографія. Київ : Юрінком-Інтер, 2010. 560 с.
7. Савчин М. Конституціоналізм і природа конституції : монографія. Ужгород : Ліра, 2009. 372 с.
8. Кийков О. Challenges of Anthropocentrism in Wartime: A Legal and Normative Perspective. *Journal of Legal Thought*. 2025. Vol. 12. № 1. P. 45–62.
9. Ладиченко В., Янковський С. Оцінка ефективності міжнародно-правових механізмів захисту довкілля: антропоцентричний vs екоцентричний підходи. *Law. Human. Environment*. 2025. № 16 (1). С. 89–104.
10. Меле Д. The Legal anthropocentrism at crossroads: International legal principles ahead of transhumanism and post-anthropocentrism. *European Journal of Legal Philosophy*. 2025. Vol. 3. № 2. P. 112–130.
11. Шаптала Н. Конституційні цінності як основа сучасного українського конституціоналізму. *Право України*. 2022. № 10. С. 15–32.
12. Bingham T. *The Rule of Law*. London : Penguin Books, 2011. 224 p.
13. Lissabon-Urteil (Judgment of the Second Senate): Judgment of 30 June 2009. *BVerfGE*. 123. 267. URL: http://www.bverfg.de/e/es20090630_2bve000208.html
14. Lenaerts K. The Court of Justice and the construction of the European Union's value-based legal order. *Common Market Law Review*. 2020. № 57. 6. P. 1673–1710.

Стаття надійшла в редакцію: 07.11.2025

Стаття прийнята: 09.12.2025

Опубліковано: 22.12.2025

